

Annemarie Sint Jago
 0205753
 7 oktober 2011
 Hoogtepunten Klassieke Literatuur
 Docent: Bas van Bommel

Sophocles' *Ajax*: het poëtische afscheid van een archaïsche held

Inleiding

In Sophocles' *Ajax* maken we kennis met de moordlustige held Ajax die wraak wil nemen op Odysseus en de zonen van Atreus, maar door een betovering van Athena het vee voor hen heeft aangezien. Hij komt tot de conclusie dat hij een schandelijke daad heeft begaan en ziet als enige oplossing zichzelf te vermoorden. Ajax is niet voor rede vatbaar, maar wanneer hij zijn derde monoloog (r. 646-692)¹ houdt, lijkt het alsof hij bekeerd is: Ajax zegt dat hij zachter geworden is, dat hij medelijden heeft met zijn vrouw en zoon, dat hij zijn zwaard zal begraven en dat hij de zoons van Atreus en de goden zal vereren. Zijn rede is echter doordrongen van ambiguïteit en daardoor op verschillende manieren te interpreteren. In dit essay wil ik dan ook ingaan op de interpretaties van respectievelijk Knox², Stanford³ en Poe⁴ om de problematiek rondom de betekenisgeving van Ajax' monoloog naar voren te brengen, alvorens mijn eigen interpretatie te geven.

Een archaïsche held in een nieuwe wereld

Knox bespreekt op heldere wijze het probleem rondom de interpretatie van Ajax' derde monoloog en maakt hierbij een aantal interessante observaties, maar slaagt er uiteindelijk niet in te overtuigen.

Een belangrijk punt dat Knox aandraagt, is dat niet vergeten moet worden dat Ajax een held is van de archaïsche tijd waarin de regel "Help your friends, harm your enemies" gold, maar in een wereld leeft waarin de natuur en vriendschappen onderhevig zijn aan verandering (p.17). De wereld *waarin* Ajax leeft, botst dus met de regels *waarnaar* Ajax leeft en tot dit besef komt hij tijdens zijn monoloog.

---

¹ Zie Appendix A.

² Bernard M. W. Knox, "The Ajax of Sophocles," *Harvard Studies in Classical Philology* 65 (1961). p. 1-37.

³ William Bedell Stanford. In: Sophocles, *Ajax*/ [by] *Sophocles*, ed. with introd., rev. text, commentary, appendixes, indexes and bibliography by W. B. Stanford, London: Macmillan, 1963.

⁴ Joe Park Poe, *Genre and Meaning in Sophocles' Ajax*, Frankfurt am Main: Athenäum, 1987.

Volgens Knox is in Ajax' toespraak duidelijk te horen dat zodra Ajax de woorden formuleert over zijn net verkregen inzicht, hij alweer afstand heeft genomen van die woorden (p. 15-6). Dit blijkt onder andere uit: "Long and immeasurable time brings forth all things that are obscure and when they have come to light hides them again" (r. 646-7). Volgens Knox verkrijgt Ajax dus wel een inzicht, maar wordt dit inzicht meteen weer verborgen ("hides them again"). Dit geldt ook voor zijn emoties: Ajax geeft aan de ene kant aan dat hij is veranderd ("even I . . . have been softened"), maar aan de andere kant gebruikt hij het woord "woman" (r. 651), dat hij verafschuwt⁵. Zijn zachter worden beschrijft hij dus op een afwijzende manier.

Ajax' dubbele gevoelens zijn volgens Knox ook duidelijk te zien in r. 666-8: "Therefore we shall know in future to yield to the gods, and we shall learn to reverence the sons of Atreus". Volgens Knox is het niet zijn intelligentie die Ajax tot dit inzicht brengt, maar zijn passie die diep in hem ligt en dit inzicht afwijst, maar ik zie niet waar Knox dit uit opmaakt. Knox geeft daarnaast aan dat Ajax "give in to the sons of Atreus and show reverence for the gods" had moeten zeggen (p. 16)⁶. Ajax' dubbele gevoelens blijken ook uit Ajax' opmerking dat hij vrede moet sluiten met de zoons van Atreus ("we shall learn to reverence the sons of Atreus"), wat volgens Knox neerkomt op vernedering. Dit is echter onmogelijk voor Ajax, zoals we al hadden geconcludeerd uit de eerste regels van zijn toespraak (p.16).

In feite Ajax kan überhaupt niet leven in een wereld die ondergeschikt is aan tijd en waarin zelfs dingen die "terrible and very strong" zijn plaats moeten maken voor andere grote zaken:

For even things that are terrible and very strong yield to what is in honour; firstly, winters which cover the roads with snow give way to summer with its lovely fruit; and the eternal rotation of the night withdraws for day with its white horses to kindle its light; and the breath of terrible winds puts to sleep the groaning sea; moreover omnipotent Sleep releases when it has fettered, and what it has caught it does not hold for ever. (r. 669-677)

In deze wereld zal ook Ajax, die "strong" en "terrible" is, moeten wijken voor andere zaken, zoals hij nu zelf ook inziet: "Then how

---

⁵ Hierbij moet ik opmerken dat Knox met het oorspronkelijk Grieks werkt. Hij geeft aan dat de letterlijke betekenis van dit woord "made effimate" is, wat wij zouden kunnen vertalen als 'verwijfd' (p. 15). Dat Ajax dit woord minachtend gebruikt lijkt mij duidelijker worden in Knox' letterlijke vertaling dan in de vertaling waar wij mee werken.

⁶ Knox gebruikt een andere vertaling, maar het gaat er dus om dat Ajax "the gods" en "the sons of Atreus" heeft verwisseld in zijn zin.

shall we not learn good sense? I shall" (r. 677-8) (p.17)⁷. Ajax beseft bovendien ook de veranderlijkheid van vrienden en vijanden:

for at this late hour I understand that our enemy is to be hated only to the extent that he will later become our friend, while as far as a friend is concerned I shall want to serve and help him only so far, believing that he will not always so remain. (r. 678-82)

Ajax is, volgens Knox, in deze regels al klaar voor de dood en spreekt deze woorden over vriendschap dan ook met sarcastische minachting uit⁸. Ik zie dit sarcasme echter niet en helaas licht Knox zijn notie ook niet toe. Wanneer Ajax dan vervolgt met "For to most mortals the haven of comradeship is not to be trusted", wordt het duidelijk dat hij niet tegen zichzelf spreekt, maar dat dit vooruitzicht voor anderen ("most mortals") is. Hij kan dus niet leven in een wereld waarin de oude code van "Harm your enemies, help your friends" niet meer bestaat, want Ajax wil *wel* op deze "haven of comradeship" blijven vertrouwen (p. 17). Ajax plaatst zich dus boven deze wereld van verandering en blijft nog steeds, net zoals in het begin van het stuk, als een soort god denken; onveranderd en onbekeerd (p.19-20)⁹.

Knox denkt echter niet dat Ajax zijn toehoorders opzettelijk heeft misleid. Allereerst omdat bedrog niet bij zijn karakter past, maar ook omdat er geen reden voor bedrog is: Ajax heeft genoeg overwicht om de anderen te gebieden dat ze hem met rust moeten laten als hij alleen zou willen sterven (p.12). Volgens Knox ontstaat de verwarring over Ajax' misleidende monoloog dan ook doordat geen sprake is van een toespraak, maar van een alleenspraak (p. 14)¹⁰. Ten eerste adresseert Ajax de eerste regels van zijn alleenspraak aan niemand, net zoals hij in zijn laatste toespraak doet wanneer hij helemaal alleen staat. Ten tweede spreekt hij in regel 652 over "her" en niet over "you". De verwijzing "her" getuigt van een rede die niet *aan* een vrouw gericht is, maar *over* een vrouw gaat.

Wanneer Ajax klaar is met denken adresseert hij zijn monoloog wel, namelijk in regel 685 wanneer hij zich tot Tecmessa richt: "as for you, madam" (p. 13). Ajax' verwoording verandert ook,

---

⁷ Knox gaat in op het gebruik van het Griekse woord γγνώσκω in het stuk en baseert daar een deel van zijn conclusie op dat Ajax verhardt in zijn houding jegens de zoons van Atreus. Zie p. 17 voor Knox' bespreking van dit Griekse woord.

⁸ Volgens Knox is "the sarcastic contempt of these lines unmistakable" (p. 17).

⁹ Knox legt uit dat de goddelijke wereld het tegenovergestelde is van de veranderlijke wereld van de mens: "For on Olympus there are no seasons, no change". Knox ziet Ajax' passage over de veranderlijkheid van de natuur dan ook als een benadrukking van het verschil tussen het goddelijke en het menselijke (p.19).

¹⁰ "He is not trying to deceive, but to understand, to understand the nature of the world which once seemed (and was) so simple, but in which he has now lost his way, to understand what his place is in this new-found, complicated world, and to decide on his next step" (p. 14).

want vastberaden en zonder ruimte voor ambiguïteit beveelt hij zijn toehoorders: “go inside”, “pray to the gods”, “pay me . . . honour”, “bid him care for us”, “remain loyal to yourselves” en “you must do what I tell you” (r. 684-91) (Knox, p 14). Dat Ajax’ toehoorders zich bedrogen voelen is volgens Knox zodoende hun eigen schuld: ze hebben woorden opgevangen die niet voor hen bedoeld waren en hebben deze op eigen wijze geïnterpreteerd.

Ethos, sophrosune en heldendom

Volgens Stanford heeft Ajax zich *wel* bekeerd en is zijn grootheidswaanzin verminderd. Ajax beseft namelijk dat hij zijn vernederingen niet hoeft te zien als iets persoonlijks, omdat dit eenmaal onderdeel is van de harmonie van de natuur waarin ook andere grotere krachten (zoals winter, nacht en wind) moeten toegeven aan andere grote krachten (p. 282 en 142). Stanford beweert dat Ajax met dit verkregen inzicht boven de oude heroïsche code kan uitstijgen en zelfs boven zichzelf. Maar ook denkt hij dat Sophocles hiermee van Ajax een persoon maakt die door het vijfde-eeuwse Athene bewonderd kon worden; Ajax is bekeerd en heeft eindelijk *sophrosune* (p.282-3)¹¹. Ten tweede is Ajax niet alleen wijzer geworden maar ook menselijker. Hij heeft empathie voor zijn vrouw en zoon: “I pity her that I should leave her a widow with my enemies and my son an orphan” (r. 652-3).

De grote vraag is dan, als Ajax echt veranderd is, waarom hij uiteindelijk toch nog zelfmoord pleegt. Volgens Stanford is Ajax inderdaad bekeerd, maar alleen in zijn verstand en spraak: “I . . . have been softened like a woman in my speech”, zoals Ajax reeds sprak (r. 649-52). Zijn *ethos*¹² is onveranderd en valt bovendien niet te veranderen, want deze zit diep in zijn natuur (p. xiii). Zijn *ethos* hoort nog bij de oude stijl van helden die maar één optie hebben: “death or glory”(p.284)¹³.

¹¹ In de introductie schrijft Stanford dat Ajax twee belangrijke ethische principes van het klassieke Griekenland geschaad heeft, namelijk zelfbeheersing en zelfkennis (p. xxxiv). Maar dan komt Ajax met zijn derde speech en Stanford concludeert: “Ajax at last has come to understand the essence of σωφροσύνη; for the foundation of all true σωφροσύνη is a knowledge of one’s ultimate subordination to the ineluctable elemental forces of Nature and Destiny” (p.282).

¹² Stanford beschrijft *ethos* als “that pattern or complex of mind, body, spirit, together with training, self-discipline, acquired habit and deliberate choice, which makes up the total personality of each human being, his character in the widest sense” (p. 284).

¹³ Stanford legt overigens niet uit waarom dat dan het eerste is. Hij herinnert ons wel in zijn introductie aan de *shame-culture* van toen: “Here one must keep in mind that for an epic hero it was not enough to be sure in his own heart of his own supreme merit: he must also receive public acknowledgement of it – or at least it must not be publicly denied” (p. xxxii-xxiii). Ik denk zelf dat de laatste optie (*glory*) voor Ajax niet meer haalbaar is omdat hij in de eerste plaats niet geëerd werd toen hij de wapenuitrusting van Achilles aan zich voorbij zag gaan en vervolgens (naar hij zelf zegt) schande heeft opgelopen door het vermoorden van het vee – het laagste van het laagste. Er blijft er dus nog één optie voor hem over: de dood.

Stanford behoort dus tot de vele critici die geloven dat Ajax al voor aanvang van zijn derde rede had besloten zelfmoord te plegen (p. 281-2 en 284). Wanneer Ajax opkomt met zijn zwaard en zijn toespraak begint, blijkt dat Ajax niet expliciet zegt dat hij zelfmoord gaat plegen. Volgens Stanford getuigen de bewoordingen die Ajax kiest zoals “bathing places”, “purification”, “escaping the anger from the gods” en “burying the sword” meer van loutering en leven dan van zelfmoord¹⁴. Bovendien is deze verwoording ongepast als je jezelf rechtstreeks aanspreekt, waardoor Stanford het niet eens is met Knox dat het hier om een innerlijke reflectie gaat (p. 285)¹⁵. Als het echter geen innerlijk denken is, maar ook geen uiting van wat Ajax echt van plan is, moet Ajax zijn toehoorders dus misleiden.

Zoals we eerder al lazen, zijn de meeste critici het er over eens dat misleiding niet past bij het karakter van Ajax. Ajax is een held, zoals Stanford aangeeft, die nog leeft volgens de oude heroïsche code die stelt dat je je vrienden moet helpen en je vijanden mag schaden¹⁶. Dit geldt ook voor een leugen. Volgens Stanford kiest Ajax dan ook de minst schadelijke uitweg: “It is much less a breach of the heroic code for Ajax to use compassionate ambiguities than it would have been for him to go on living in dishonour. . . Proud as he still is, he will not tell them a flat lie” (p. 286-7). Het lijkt dus dat Ajax *opzettelijk* in ambigue taal heeft gesproken, breed genoeg om twee tegenovergestelde betekenissen te bevatten, waardoor zijn leugen net niet helemaal bedrog is. Aan het einde van zijn toespraak is Ajax volgens Stanford wel helemaal eerlijk, maar blijft er ruimte om zijn woorden verkeerd op te vatten. Ajax kan echter eerlijk zijn omdat hij in het eerste gedeelte van zijn monoloog zijn toehoorders al overtuigd heeft van zijn inkeer. Zij zullen dan ook Ajax’ laatste woorden (“But in these matters it will turn out well” en “I have been saved”) interpreteren zoals ze het liefst willen, namelijk als Ajax’ afzien van zelfmoord (p. 287).

Stanford geeft ten slotte twee redenen waarom Ajax misleidt. Ten eerste is niet alleen hijzelf door zijn daden een vijand van de staat geworden, maar ook zijn vrouw en kinderen. Door zijn toehoorders te misleiden hoopt Ajax dat de Atriden zich bedenken en zijn familie zullen sparen. Ten tweede wil Ajax alleen sterven, gedeeltelijk omdat hij helemaal alleen is, deels omdat hij zijn vloek

---

¹⁴ Dit is in tegenstelling tot Knox, die schrijft dat “the language of Ajax in these lines is that of a man obsessed by the thought of death; the words insistently and emphatically bring our minds back to the theme of death” (zie p. 11 waarin Knox de onvertaalde, Griekse woorden uitlegt).

¹⁵ “Why should Ajax not be frank in speaking to himself?” vraagt Stanford zich terecht af (p. 285). Indien Ajax tegen zichzelf spreekt hoeft hij niet in ambigue taal te spreken.

¹⁶ “Ajax’s [ethos] is essentially determined by the conventions of archaic heroism” (p. 286). Ook Knox had al opgemerkt dat Ajax volgens deze regels leefde.

naar de Atriden geheim wil houden¹⁷, maar ook omdat hij Tecmessa en het koor zoveel mogelijk pijn wil besparen¹⁸.

Een nieuwe Ajax

Ook Poe loopt tijdens zijn interpretatie tegen een aantal problemen aan. De passage over het zwaard vindt hij bijvoorbeeld niets anders dan “a direct lie” aangezien dit niet is wat Ajax werkelijk gaat doen (p. 54): “I shall hide this sword of mine, the most hateful of my weapons, digging in the ground where nobody shall see it” (r. 658-9)¹⁹. Bovendien spreekt Ajax deze boodschap, die dicht tegen expliciet bedrog aanligt, in zulke onnatuurlijke woorden uit, dat Poe het moeilijk kan geloven dat Ajax niet weet dat hij een vals bericht overbrengt. Poe denkt echter niet, net als Knox en Stanford, dat Ajax tot bedrog in staat is. Hij vindt Knox’ idee van een innerlijke monoloog dan ook een plausibel argument om de bedrieglijkheid van Ajax’ monoloog te verklaren, maar brengt daar (net als Stanford) tegen in dat het onwaarschijnlijk is om in zulke woorden tegen jezelf te spreken (p.54). Bovendien is Poe van mening dat als Ajax tegen zichzelf zou spreken Sophocles vocatieven zou hebben gebruikt om dat duidelijk te maken (p. 59). Uiteindelijk gelooft Poe dan ook niet dat de ambigue expressies in de toespraak aantonen dat Ajax innerlijk in gesprek is. Volgens hem geeft de ambiguïteit van de rede alleen aan dat Ajax iets anders zegt dan hij denkt (p. 59).

Poe denkt bovendien dat de passage over het begraven van het zwaard eerder getuigt van een man die *niet* dood wil en zich volledig bewust is van zijn omgeving. Indien Knox gelijk heeft over de verharding van Ajax’ hart in regel 651, dan is Ajax nu opnieuw veranderd. Ook het feit dat Ajax over de toekomst spreekt (“we shall know in future to yield to the gods”), impliceert dat Ajax een toekomst heeft (p. 56). Poe vraagt zich dan ook af waarom Ajax over de toekomst spreekt als hij echt besloten had te sterven (p. 58).

De laatste regels van Ajax’ monoloog (r. 648-92) zijn voor het klassieke publiek dat bekend was met de mythe echter onomstotelijk de woorden van een man die gaat sterven (p. 58). Poe stelt dan ook de vraag wanneer Ajax besluit te sterven - vóór zijn derde rede, of pas bij regels 678-83 (zoals Knox denkt) – maar geeft hier geen antwoord op en richt zich op de vorm en het doel van de monoloog om verheldering over Ajax’ bekering te krijgen.

---

¹⁷ Volgens Stanford was in de antieke samenleving zelfmoord (na een rituele vloek van iemands vijanden) een bekende manier om wraak te nemen. Er is bovendien geen bewijs dat zelfmoord in de oude Griekse samenleving een taboe was (p. 289-90).

¹⁸ Stanford merkt op dat Ajax zijn vrouw en het koor ook had kunnen wegsturen, want daar heeft hij genoeg gezag voor. Met het spreken van de waarheid zou hij hun echter veel verdriet en pijn doen, maar zoals Stanford schrijft: “His newly found compassion forbids this” (p. 287).

¹⁹ Poe kan zich absoluut niet vinden in de redenering van andere critici dat Ajax het zwaard in de grond zou steken en deze vervolgens in zichzelf zou verbergen (p. 54).

Poe brengt hierbij duidelijk het aspect van het motief van de monoloog naar voren. Als het niet de bedoeling was om Tecmessa te bedriegen (want daar waren geen redenen voor)²⁰, moeten we concluderen dat de dichter iets over Ajax wil zeggen (p. 59). Poe denkt evenals Knox en Stanford dat Ajax de situatie probeert te begrijpen en daarbij op een filosofische toon spreekt over onder andere de veranderlijkheid van de natuur en zichzelf (p.60-1). Poe denkt dan ook dat het motief van Ajax' toespraak het tonen van Ajax' innerlijke wijsheid en de diepte van zijn persoon is; Ajax begrijpt hoe hij verslagen is, is veranderd en heeft hiermee de meest prachtige kwaliteit (in de ogen van de Grieken) gekregen, namelijk *sophrosune* (p 61-2). Door zijn vergelijking met de grote krachten van de natuur plaats hij zichzelf op hun niveau en maakt hij zichzelf superieur aan de mensen. De oude Ajax maakt dus plaats voor een nieuwe Ajax en daarmee symboliseert hij het einde van de oude, aristocratische maatschappij en de geboorte van een nieuw tijdperk: "There is no question that Sophocles causes Ajax to suggest that he belongs to another age and that he is greater than other men." (65-66)²¹. Ajax is groter dan andere mannen, omdat hij beheerst is geworden en zelfkennis heeft verkregen.

Maar waarom pleegt Ajax dan uiteindelijk toch zelfmoord? Volgens Poe realiseert Ajax zich weliswaar dat hij in de Griekse samenleving hoort, maar is hij hier niet geïnteresseerd in²². Ajax spreekt in regels 678-83 dan ook op bittere manier over de maatschappij. Door het plegen van zelfmoord denkt Poe dat Ajax zich op symbolische wijze afzondert van de menselijke wereld waar hij niet toe *wil* behoren (p. 67).

Ajax als slachtoffer van het conflict tussen twee werelden

In de eerste instantie was ik het eens met Knox dat Ajax' rede in de eerste veertig regels een innerlijk denken vertegenwoordigt en Ajax zich pas later tot zijn toehoorders richt. Er is echter een type element dat Ajax in zijn monoloog meerdere malen gebruikt dat dit innerlijke denken tegensprekt: deiktische woorden²³. Wanneer Ajax

²⁰ Zie mijn bespreking van Knox' interpretatie.

²¹ Dit is dus tegenovergesteld aan Knox' mening dat Ajax zich onbekeerd boven de wereldse zaken plaatste en hiermee dezelfde status als de goden verkrijgt. Poe sluit meer aan bij Stanford, al denkt Stanford dat Ajax maar voor een gedeelte is veranderd. Stanford noemt overigens wel, aansluitend bij Knox, dat Ajax door het noemen van Hades een "Communion of Heroes" binnengaat (Stanford, p. xlii), oftewel: Ajax wacht net zo'n semigoddelijke status als Achilles en andere helden die zijn overleden.

²² Poe legt uit dat Ajax maar kort spreekt over het vereren van de zoons van Atreus, maar vervolgens niet expliciteert niet hoe hij dit precies gaat doen. De passage over het zwaard heeft volgens Poe dus niets te maken met Ajax' verzoening met de Griekse leiders en zijn terugkeer in de samenleving. Poe ziet Ajax' zwaard echter als het negatieve equivalent van de talisman van de held uit de Romantiek die ervoor heeft gezorgd dat hij een buitenstaander is geworden (p. 67).

²³ Deiktische woorden, zoals 'hier', 'nu', 'jij' en 'wij', zijn afhankelijk van de situatie waarin de spreker en de toehoorders zich bevinden om begrepen te worden door de

“Thanks to this woman here” zegt, geeft hij te veel informatie voor iemand die in zichzelf praat. Hij had kunnen volstaan met “this woman” of alleen “her”, maar maakt duidelijk dat het om *deze* vrouw gaat die *hier* staat. De enige verklaring die ik hiervoor kan geven is dat Ajax misschien niet rechtstreeks iemand aanspreekt, maar wel toehoorders heeft die zijn toespraak moeten begrijpen.

Poe heeft naar mijn idee een belangrijk punt aangehaald wat betreft de historische context van het werk. De vijfde eeuw, waarin *Ajax* is geschreven, was een overgangperiode waarin een nieuwe loyaliteitsvorm ontstond: loyaliteit aan de staat. Voor die tijd, in de archaische periode, leefde men volgens ongeschreven wetten²⁴. Ook Weinstock benadrukt dat in deze vijfde eeuw “Humanität nicht eine individual-aristokratische Haltung [ist], sondern eine Polistugend”²⁵. De oude, aristocratische samenleving is volgens Weinstock dus een samenleving waarin het individu centraal staat, terwijl in de nieuwe, democratische maatschappij de mens onderdeel is van een groter geheel, namelijk de staat²⁶.

Ik zie dan ook nog een andere mogelijke interpretatie van regels 666-8 waarin Ajax zegt: “Therefore we shall know in future to yield to the gods, and we shall learn to reverence the sons of Atreus. They are the rulers, so one ought to yield”. In de nieuwe, democratische maatschappij hebben deze autoriteiten immers de plaats ingenomen van de ongeschreven, traditionele, aristocratische, moralistische wetten. Ajax zal dus volgens de criteria moeten gaan leven van de democratie en niet van het individu. Zijn eigen belang zal dus moeten wijken, zodat hij de nieuwe heersers van de polis kan eren²⁷. Het woordje “learn” wijst naar mijn idee echter in de richting van een onbekeerde Ajax. Als hij was bekeerd had hij “learn” weggelaten en “we shall reverence the sons of Atreus” gezegd.

Mijn conclusie is dan ook dat Ajax inderdaad gezien heeft hoe de wereld in elkaar zit, maar hier niet in kan leven vanwege zijn aristocratische aard. Zijn aristocratische aard behoort tot het

---

toehoorder (zie p. 171 in Victoria Fromkin e.a., *An Introduction to Language*, 9e editie, UK: Wadsworth, 2011).

²⁴ L. A. MacKay, “Antigone, Coriolanus, and Hegel,” *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 93 (1962), p. 166-174. Volgens MacKay zijn “unwritten laws the mark of an aristocratic state, as against the written constitutions of more democratic societies”. Volgens hem kan het naast elkaar bestaan van deze twee loyaliteitsvormen tot een conflict leiden, zoals te zien is in Sophocles’ *Antigone*. Hierin houdt Antigone vast aan de aristocratische loyaliteitsvorm (waarin de familie en het individu voorop staan), terwijl Kreon en het volk leven volgens de wetten van de polis (p. 166 en p.168).

²⁵ Heinrich Weinstock, *Sophokles*, Wuppertal: Marées-Verlag, 1948.

²⁶ “Für die Sophokleische Anthropologie . . . ist maßgebend der Mensch nicht im Fürsich, sondern als Wesen in der Welt. . . Nicht durch Häufung der Einzelnen kommt die Polis zustande, sondern sie ist das Ganze, das vor den Teilen ist und aus dem das Einzelne sich erst rechtfertigt, indem es am Ganzen teilhat und teilnimmt,” aldus Weinstock (p. 270).

²⁷ Het gebruik van het woord “we”, dat Ajax enkel gebruikt als hij spreekt over de manier waarop men zich in de nieuwe maatschappij dient te gedragen, benadrukt bovendien dat niet gaat om individuele aangelegenheden, maar om iets collectiefs.

archaïsche tijdperk, dat inmiddels voorbij is. Ik ben het dan ook eens met Poe dat Ajax' zelfmoord de enige manier is om deze wereld, waarin hij zich niet thuis voelt, te verlaten. Ajax' zelfmoord zal resulteren, zoals Stanford reeds opmerkte, in Ajax' intrede tot een groep archaïsche helden. Hij kiest dus voor een wereld waarin hij zich *wel* thuis voelt.

Ajax houdt echter geen innerlijke monoloog maar betreft Tecmessa en het koor bij zijn reflecties waarin hij mijmert hoe zijn toekomst er uit zou kunnen zien (zijn zwaard begraven, zich onderwerpen aan de zoons van Atreus etc.). Al tijdens deze uitspraken beseft Ajax dat hij dit niet zal doen. Het feit dat hij "But in these matters it will turn out well" zegt, impliceert dat al het voorgaande niet goed was. Ik denk dan ook dat Ajax' speech letterlijker gelezen kan worden dan Knox, Stanford en Poe hebben gedaan. Ajax heeft een wereld beschreven waarin hij zich niet goed voelt en geeft duidelijk aan dat hij een oplossing heeft. Hij beseft dat de vijanden van zijn familie vrienden zullen worden, want in deze wereld zal "our enemy" later "our friend" worden (r. 679-80). Zijn vrouw achterlaten bij wat nu vijanden zijn zal dus resulteren in dat ze later onder vrienden zal zijn en hij kan dus gerust gaan naar waar hij heen moet: "I am going where I must journey. . . even if I'm unhappy now, I have been saved" (r. 490-2).

Primaire Bronnen

Sophocles, *Ajax*, A.F. Garvie (ed.) (vert.) & M.M. Willcock (ed.), Warminster: Aris & Phillips, 1998.

Secundaire bronnen

Victoria Fromkin e.a., *An Introduction to Language*, 9e editie, UK: Wadsworth, 2011.

Bernard M. W. Knox, "The Ajax of Sophocles," *Harvard Studies in Classical Philology* 65 (1961). p. 1-37.

L. A. MacKay, "Antigone, Coriolanus, and Hegel," *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 93 (1962). p. 166-174.

Joe Park Poe, *Genre and Meaning in Sophocles' Ajax*, Frankfurt am Main: Athenäum, 1987.

William Bedell Stanford. In: Sophocles, *Ajax*/ [by] *Sophocles*, ed. with introd., rev. text, commentary, appendixes, indexes and bibliography by W. B. Stanford, London: Macmillan, 1963.

Heinrich Weinstock, *Sophokles*, Wuppertal: Marées-Verlag, 1948.

Appendix A:
Ajax' derde monoloog

Ajax   Long and immeasurable time brings forth all things
that are obscure and when they have come to light
hides them again; there is nothing that is beyond
expectation, but even the terrible oath falls into time's
power, and minds which are too strict. For even I,
650   who at that time was so terribly firm, like iron
hardened by dipping, have been softened like a woman
in my speech, thanks for the woman here; I pity her
that I should leave her a widow with my enemies and
my son an orphan. Well, I shall go the bathing-place
655   and the meadows by the shore, to wash away my
defilement and escape from the heavy anger of the
goddess; I shall go to where I can find an untrodden
place and I shall hide this sword of mine, the most
660   hateful of my weapons, digging in the ground where
nobody shall see it; let night and Hades keep it safely
down below. For ever since I received it in my hand
as a gift from Hector, my worst enemy, I have never
yet had any good from the Argives. True is men's
665   proverb, that the gifts of enemies are no gifts and bring
no benefit. Therefore we shall know in future to yield
to the gods, and we shall learn to reverence the sons of
Atreus. They are the rulers, so one ought to yield -
of course one ought. For even things that are terrible and
670   very strong yield to what is in honour; firstly,
winters which cover the roads with snow give way to
summer with its lovely fruit; and the eternal rotation
of the night withdraws for day with its white horses to
kindle its light; and the breath of terrible winds puts to
675   sleep the groaning sea; moreover omnipotent Sleep
releases when it has fettered, and what it has caught it
does not hold for ever. Then how shall *we* not learn
good sense? I shall; for at this late hour I understand
that our enemy is to be hated only to the extent that he
680   will later become our friend, while as far as a friend is
concerned I shall want to serve and help him only so
far, believing that he will not always so remain. For to
most mortals the haven of comradeship is not to be
trusted. But in these matters it will turn out well; as
685   for you, madam, go inside and pray to the gods that
what my heart desires may be accomplished right to
the end. And you, my comrades, pay me this same
honour as she does, and, if Teucer should come, bid
him care for us and also remain loyal to yourselves;
690   for I am going where I must journey, but you must do
what I tell you, and perhaps you may soon learn that,
even if I am unhappy now, I have been saved.